

Teknoloji Bağımlılığı ile İlgili Yapılmış Akademik Çalışmalara Yönelik Doküman Analizi

Document Analysis of Academic Studies on Technology Addiction

Esin Ağgöl¹ , Paşa Yalçın¹

1. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan

Abstract

Objective: This study aims to analyze academic research on technology addiction in Turkey through the qualitative research approach of document analysis.

Method: To achieve this goal, a comprehensive search was conducted, accessing a total of 161 studies conducted in Turkey from 2000 to 2024. These studies were sourced from the YÖK thesis database and other relevant data outlets, encompassing 39 theses, 107 articles, 11 congress presentations, 1 workshop report, and 3 book chapters. However, only the studies conducted up to January 2024 were accessible during this search. The scope of the search included studies on technology addiction, digital gaming addiction, social media addiction, smartphone addiction, and internet addiction.

Results: Research findings indicate that 2023 saw the highest volume of studies conducted, with Fırat University leading the tally. The majority of these studies focused on university students, suggesting a significant emphasis on research within higher education institutions. Among the topics explored, technology addiction, its predictors, and influencing factors emerged as prevalent themes. Quantitative research methods were predominantly employed, with a greater reliance on quantitative data analysis compared to qualitative approaches.

Conclusion: Research on technology addiction predominantly employed quantitative methods, primarily focusing on secondary and higher education demographics. To delve deeper into preventing this addiction, qualitative research methods are often employed, necessitating the inclusion of teachers and parents as participant groups in the process.

Keywords: Smartphone addiction, document analysis, social media addiction, technology addiction

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı Türkiye'de teknoloji bağımlılığı ile ilgili yapılmış akademik çalışmalarını nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi ile incelemektir.

Yöntem: Bu amaç doğrultusunda YÖK Tez, ULAKBİM, Google Akademik ve SOBIAD veri tabanlarındaki çalışmalar taranarak Türkiye'de 2000-2024 yılları arasında yapılmış olan toplam 161 çalışmaya (39 tez, 107 makale, 11 kongre, 1 çalıştay, 3 kitap bölümü) ulaşıldı. Fakat 2024 yılı için sadece ocak ayında yapılmış çalışmalara ulaşıldı. Veri tabanında taramalar yapılırken teknoloji bağımlılığı dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı kapsamındaki çalışmalardan eğitim-öğretim ile ilgili olanlar dikkate alınarak incelendi.

Bulgular: Araştırma bulgularına göre en fazla çalışmanın 2023 yılında yapıldığı, üniversite bazında en çok çalışmanın Fırat Üniversitesinde olduğu, çalışmaların örneklemini en fazla üniversite öğrencilerinin oluşturduğunu dolayısıyla eğitim kademesi olarak en fazla yükseköğretimde çalışma yapıldığı tespit edildi. İncelenen araştırmalarda daha çok teknoloji bağımlılığı, yordayıcıları ve buna etki eden faktörler konusunda çalışmaların olduğu ve ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı tespit edildi.

Sonuç: Teknoloji bağımlılığıyla ilgili yapılmış akademik çalışmaların nicel yöntemler kullanılarak çok fazla yapıldığı, örneklemini en çok oluşturan grubun ortaöğretim ve yükseköğretim olduğu görüldü. Konunun daha derinlemesine anlaşılması ve bu bağımlılık çeşidinin önlenmesi adına çalışmalarda derinlemesine araştırılma yapılabilmesi için nitel araştırma yöntemlerinin de sık kullanılması ayrıca katılımcı grup olarak öğretmenlerin ve ebeveynlerin bu sürece dahil edilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Akıllı telefon bağımlılığı, doküman analizi, sosyal medya bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı

Correspondence / Yazışma Adresi: Esin Ağgöl, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan, Türkiye

E-mail: esinzaim@outlook.com

Received /Gönderilme tarihi: 09.02.2024 | Accepted /Kabul tarihi: 15.05.2024

Giriş

Teknolojinin gelişmesi ve kişilere sunduğu imkanların artması ile günümüz insanı teknolojiyi kullanmaktan vazgeçemez hale gelmiştir. Özellikle COVID salgınıyla beraber eğitim kurumlarının uzaktan eğitime geçmesi ile öğrencilerin ve yetişkinlerin bilgisayara olan ihtiyacı ve bu çerçevede şekillenen öğrenme ortamları bireylerin teknoloji ile içli dışlı olmasına sebep olmuştur. Küresel çaptaki salgınlar ve doğal afetler sebebiyle yürütülen uzaktan eğitimlerde, öğrenme konumunda olan bireylerin ekran başında daha fazla zaman geçirmesine neden olmaktadır. Öğrencilerin ekran başında fazla zaman geçirmeleri teknoloji bağımlısı olmalarına sebebiyet verebilir. Bağımlılık bir şeyi istese de bırakamamak, ona yönelik kontrol edilemez bir arzu duymak, aşırı tüketmek ve her koşulda tüketmeyi istemektir (1). Alexander, bağımlılığı başkalarıyla ilişki kurmadan, zevk aramanın bir yolu şeklinde tanımlamaktadır (2). Teknoloji bağımlılığı kişinin zihinsel ve duygusal psikolojik durumunun mesleki ve sosyal etkileşimlerinin teknolojinin aşırı kullanımı sebebiyle zarar görmesi şeklinde tanımlanabilir (3). Teknoloji bağımlılığı, davranış temelli bağımlılıklar içerisinde değerlendirilmektedir. Teknoloji bağımlısı kişi, aktif (interaktif uygulamalar gibi) ya da pasif (televizyon gibi) konumda bulunabilir. Televizyon, medya, cep telefonu, internet ve bilgisayar bağımlılığı gibi bağımlılık türleri teknoloji bağımlılığı çatı kavramı altında değerlendirilmektedir. Özellikle internet insan hayatının vazgeçilmez bir unsuru olması nedeniyle diğer bilişim teknolojilerine oranla daha önemli bir konumdadır (4).

Gelişen teknoloji insan hayatında birçok değişime neden olmuş olsa bile kontrolsüzce teknoloji kullanımı kişiler üzerinde olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Bunlar; öğrencilerin teknoloji bağımlılıkları arttıkça ders çalışma sürelerinin ve akademik ortalamalarının düştüğünü (5), akademik performansın düştüğünü (6), ders çalışma motivasyonlarının düştüğünü bununla stres, depresyon ve sosyal izolasyona sebep olduğunu (7), okula bağlılık düzeylerinin azaldığı (8), uyku kalitesini olumsuz yönde etkilediğini (9), sosyal medya kullanım bozukluğuna sebep verdiğini (10), sanal zorba ve sanal mağdur olma durumlarının arttığını (11), öğrencilerin asosyalleşmesine ve iletişim kuramamasına sebebiyet verdiğini (12), aile içi iletişimin azaldığını (13), öğrencilerin akademik başarılarını, ruh sağlıklarını, göz sağlıklarını, sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkilediğini ve davranış problemine neden olduğuna (14) serbest zaman yönetimi düzeylerinin düşük olduğunu (15) ve kötü akademik başarısı olan öğrencilerin daha çok internet bağımlısı olduğunu (3) gibi olumsuz sonuçlardır. Sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı gibi bağımlılıklar internet kullanımı gerektirdiği için, teknoloji bağımlılığının ana çerçevesini internet bağımlılığı oluşturmaktadır. İspanya'da PISA 2018 raporunda yayınlanan veriler analiz edildiğinde aşırı teknoloji ve sosyal ağ kullanımının akademik performansı olumsuz etkilediği görülmektedir (16). Bütün bu sonuçlar dikkate alındığında ve literatür incelendiğinde teknoloji bağımlılığının yol açabileceği sorunlarla ilgili sürekli çalışmaların yapıldığı ve çözüm önerilerinin sunulduğu görülmektedir.

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi, yazılı belgelerin ayrıntılı ve sistematik olarak analiz etmek ya da araştırılan konu hakkında anlam çıkarıp anlayış oluşturmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenerek yorumlanmasını gerektirmektedir (17). Literatür incelendiğinde teknoloji bağımlılığı ile ilgili yapılmış çalışmaların doküman analizi yapılmamış olup, bu kapsamdaki ilgili çalışmalardan Babacan (2021), medya ve iletişim ile ilgili olarak yapılan 22 doktora tezinde teknoloji ve insan ilişkisini içerik analizi yöntemiyle incelemiş, analizleri sonucunda iletişim teknolojilerinin teknik değişimi, bireysel ve toplumsal değişime etkileri, sonuçları, kullanıcıların bu teknolojilerle ne yaptığı gibi konular etrafında çalışmaların yürütüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca günümüzün gelişen ileri teknolojisi olan yapay zeka, robotik ve genetik gibi alanlarda insanın evren içindeki yeri ve boyutuyla ilgili tartışma yürütmediklerini ancak teknolojinin tarihi serüveni ve yapay zeka teknolojisini merkeze alan konularla ilgili araştırmaların yapıldığını tespit etmiştir (18). Boyacı (2019), Türkiye'de internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış 153 çalışmayı (40 lisansüstü tez, 113 makale) içerik analizi ile incelemiş olup, internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış çalışmalarda en sık araştırılan değişkenin aile ile ilişkilerin olduğu, bunu sırasıyla depresyon, sosyal ağların kullanımı, sosyal destek ve akademik başarı değişkeninin izlediğini tespit etmiştir. Ayrıca analiz ettiği çalışmalarda nicel yöntemin daha fazla kullanıldığı ve ilkökul ve ortaokul dönemine yönelik çalışmaların kısıtlı olduğunu tespit etmiştir (19). Duman, internet bağımlılığı çerçevesinde kumar ve oyun bileşenleri üzerine yaptığı yazın taramasında internet kullanımı ile kumar ve oyun bileşenleri arasında yakın bir ilişki olduğu ve bu durumun

bireyin problemli internet kullanım riskinin gittikçe artırdığı değerlendirilmesine ulaşmıştır (20). Erzincanlı ve Taş, teknoloji bağımlılığı- bilinçli farkındalık ilişkisi üzerine bibliyometrik bir analiz şeklinde yaptığı incelemesinde Web of Science veri tabanını tarayarak teknoloji bağımlılığı ile ilgili 305 çalışmaya, bilinçli farkındalık ile ilgili 7 çalışmaya ulaşarak analizler yapmıştır. Analizler sonucunda teknoloji bağımlılığının ve bilinçli farkındalığın birlikte incelendiği çok az sayıda çalışma olduğunu, teknoloji bağımlılığıyla başa çıkmak için etkili çözümler veya önleme teknikleri hakkında az sayıda çalışma bulunduğunu tespit etmiştir (21). İlgili çalışmalardan bir diğeri de Kaçmaz ve Çumurcu, Türkiye’de internet bağımlılığı ile ilgili yapılan lisansüstü tezleri içerik analizi ile incelemeleridir. Bu çalışma ile toplamda 138 tane yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezleri incelenmiştir. İncelenen bu tezlerde çalışma gruplarını çoğunlukla lise ve üniversite öğrencilerinin oluşturduğunu, nicel yöntemlerin ve amaçsal örneklem tekniğinin daha fazla tercih edildiği, nitel ve karma yöntemlerin çok az kullanıldığı tespit edilmiştir (22). Bu alanda yapılmış olan doküman analizi çalışmalarından bir başkası da Kılıç, çocuklarda internet bağımlılığı ile ilgili olarak Hemşirelik alanında yapılan lisansüstü tezlerin YÖK tez veri tabanında tarayarak analiz etmesidir (23). Analizleri sonucunda çocuklarda var olan internet bağımlılığının onların sağlık sorunlarını artırdığını, ebeveynleri ile olan iletişimlerinin azalması internet bağımlılıklarının artmasına sebep olduğunu ayrıca çocukların yalnızlık seviyesi ile internet bağımlılığının doğru orantılı olduğunu tespit etmiştir.

Teknoloji bağımlılığı ile ilgili ülkemizde birçok çalışma yapılmış olup bu çalışmalar örneklem grubu, veri toplama aracı ve analizi, yöntem ve araştırılan değişkenler olmak üzere birbirlerinden farklılaştığı görülmektedir. Alan yazın incelediğinde internet bağımlılığıyla ilgili yapılmış çalışmaların içerik analizi, yine bu konuyla ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin doküman analizi, çocuklarda internet bağımlılığıyla ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi, çocuk, ergen ve gençlerde dijital oyun bağımlılığıyla ilgili yapılmış ulusal lisansüstü tezlerin incelenmesi gibi çalışmalar mevcuttur. Ayrıca ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet davranışıyla ilgili çalışmaların analizi, üniversite öğrencilerinde internet bağımlılıkları ile ilgili değişkenlerin çeşitli veri tabanlarında tarandıktan sonra analizi, Türkiye’de gençlerde internet bağımlılığı ve sosyal destek düzeyi üzerine yapılmış çalışmaların analizi, medya ve iletişimin teknoloji ve insan ilişkisinin içerik analizi gibi konularda yer almaktadır. İnternet bağımlılığı çerçevesinde kumar ve oyun bileşenlerinin analizine ve teknoloji bağımlılığı- bilinçli farkındalığın birlikte ele alınıp yapılan çalışmaların analizinin yapıldığı (2,18,20,21,23-28) araştırmaların olduğu da görülmektedir. Fakat Türkiye’de teknoloji bağımlılığını dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı kapsamındaki çalışmalarla birlikte ele alarak inceleyen çalışmaların doküman analizinin yapılmamış olması, bu analiz yoluyla genel eğilimlerinin belirlenmesi için çalışmaların ana taslağı çıkarılarak literatüre ve gelecek araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu amaçla araştırma kapsamında şu sorular cevaplanmaya çalışıldı:

Teknoloji bağımlılığını, dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı kapsamında ele alan çalışmalarda 2000-2024 yılları arasında; çalışmaların yıllara, türüne, eğitim kademelerine, kullanılan yöntemlere, örneklem türüne, veri toplama araçlarına, üniversitelere, araştırma konularına ve veri analiz türlerine göre dağılımları nasıldır?

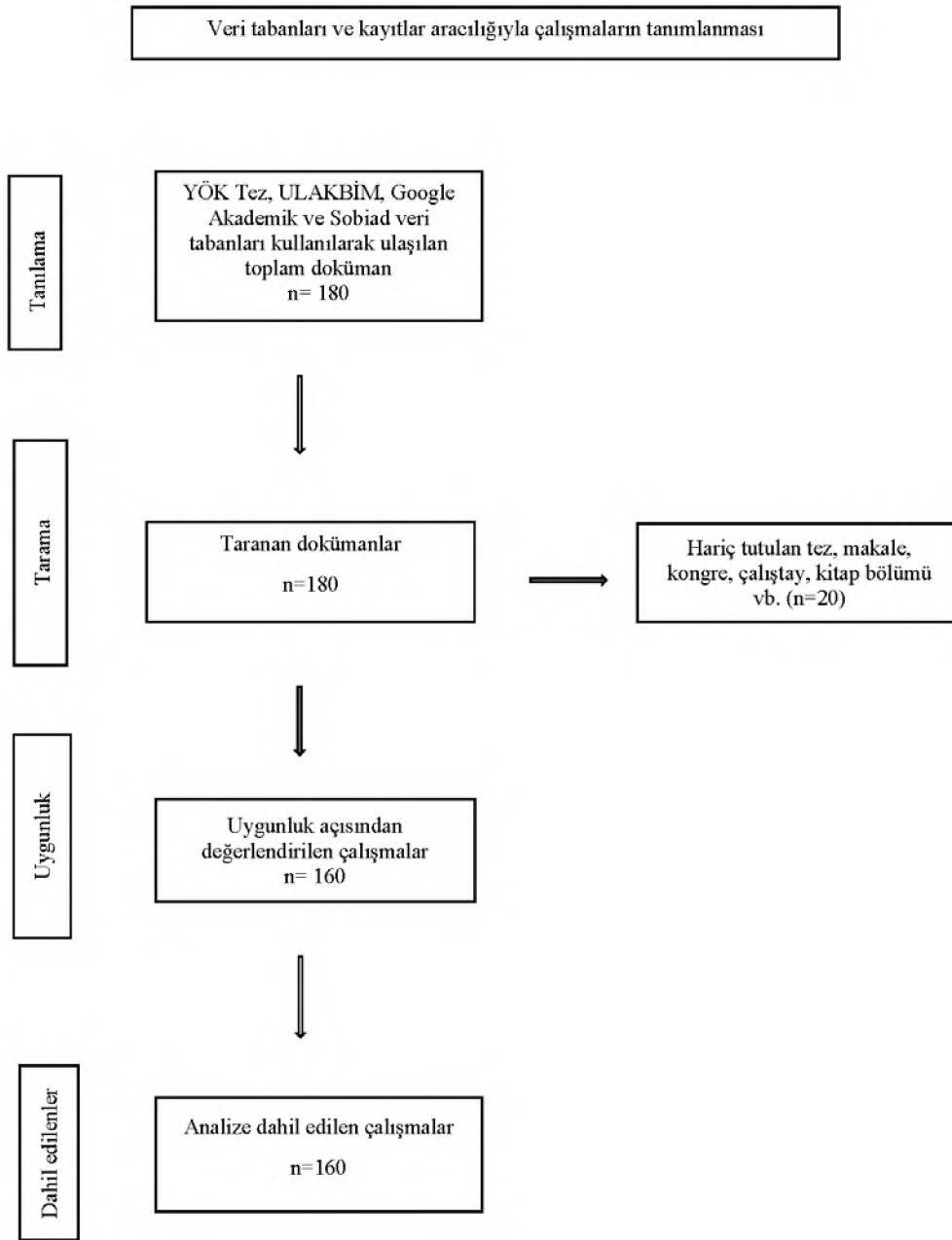
Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Türkiye’de teknoloji bağımlılığıyla ilgili olarak yapılmış çalışmaların bütün yönleriyle detaylı bir şekilde ortaya koymak için nitel veri toplama yöntemlerinden doküman analizi kullanıldı. Doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir (29). YÖK Tez, ULAKBİM, Google Akademik ve Sobiad veri tabanlarında ‘teknoloji bağımlılığı’, anahtar kelimesi kullanılarak yapılan aramalarda çalışma başlıklarında ‘dijital oyun bağımlılığı’, ‘sosyal medya bağımlılığı’, ‘akıllı telefon bağımlılığı’ ve ‘internet bağımlılığı’ olanlar seçilerek ulaşılan makalelerin, tezlerin, kongrelerin ve kitap bölümlerinin doküman analizi yapıldı.

Örneklem

Bu araştırmada, kriter olarak Türkçe çalışmalar dikkate alındığı için 2000-2024 yılları arasında YÖK Tez, ULAKBİM, Google Akademik ve Sobiad veri tabanlarında 'teknoloji bağımlılığı' kelime taraması yapıldı. Anahtar kelimeler ve konu başlıkları dikkate alınarak gerçekleştirilen taramada 180 çalışmaya ulaşıldı. Fakat eğitim öğretim ile ilgili olan çalışmalar dikkate alındı. Ekonomi ya da diğer alanlarda teknoloji bağımlılığı kapsamında ele alınan çalışmalar araştırmaya dahil edilmediği için kriterlere uygun olan 161 çalışma araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Alan yazında yapılan taramalar sonucu ulaşılan çalışmalarda teknoloji bağımlılığının eğitim öğretim üzerindeki olumlu ya da olumsuz olabilecek etkilerini değerlendirebilmek amacıyla bu kriterlere uygun çalışmalar dikkate alındı.

Şekil 1. Dokümanların belirlenmesi ve seçimine yönelik aşamaları gösteren akış diyagramı

Veri Toplama Araçları

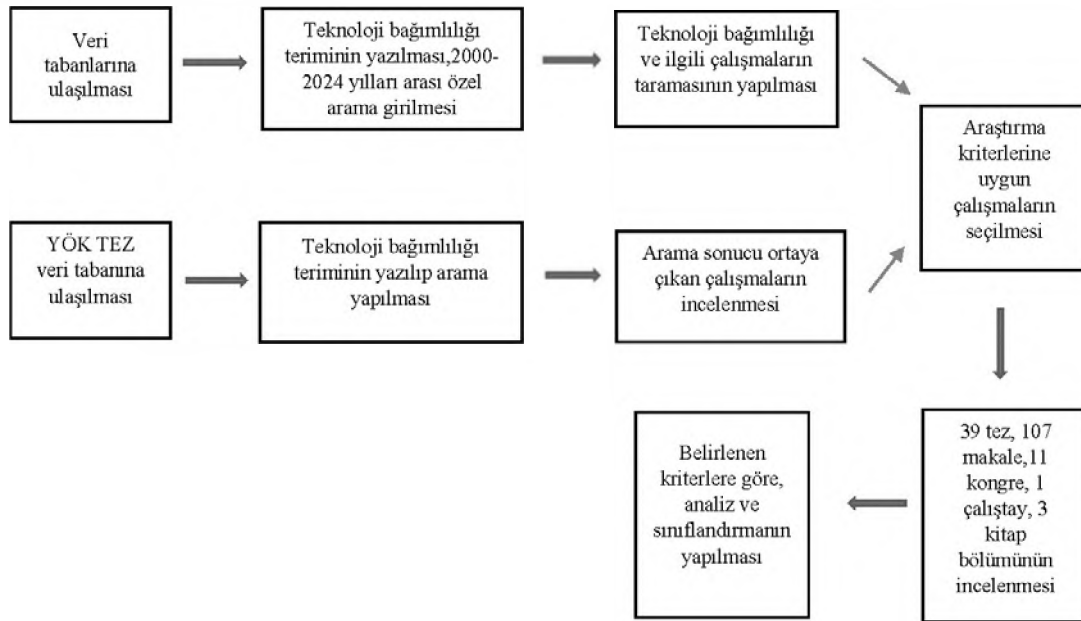
Bu araştırmada veri toplama aracı olarak bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalar dikkate alınarak (30-32) araştırmanın amacına uygun bir şekilde düzenlenerek sınıflama yapıldı. Bu sınıflamada çalışmanın türüne, yıllara, eğitim kademelerine, kullanılan yöntem, örneklem türüne, veri toplama araçlarına, üniversitelere, araştırma konularına, veri analiz türüne yer verildi.

Çeşitli veri tabanlarında yapılan aramalar sonucu bulunan çalışmaların araştırmaya dahil edilme kriterleri şunlardır: yayın dilinin Türkçe olması, teknoloji bağımlılığı ve bu bağımlılık türüyle ilişkili olan dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı kelimelerini başlığında bulunduran çalışmalar olması ve eğitim- öğretim ile ilgili olması, veri tabanında alan yazın taranırken 'teknoloji bağımlılığı' anahtar kelimesi girilerek yapılan aramalarda çıkan çalışmaların esas alınmasıdır.

Mevcut çalışmada YÖK Tez, ULAKBİM, Google Akademik ve Sobiad veri tabanlarında yer alan teknoloji bağımlılığı ve bu bağımlılık türüyle ilişkili olan dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı kelimelerini başlığında bulunduran çalışmaların genel yapısına ulaşıldı (n=180). Arama sürecinde 2000-2024 yılları dahil edildi ancak 2024 yılı için sadece ocak ayındaki çalışmalar dikkate alındı. Ortaya çıkan veri incelendi ve ulaşılan çalışmalardan eğitim- öğretim kriterini taşımayan 20 çalışma analize dahil edilmedi. Bu kapsamda, taranan toplam 180 çalışmanın 160 tanesi analizlere dahil edilerek dokümanların belirlenmesi ve seçimine yönelik aşamaları gösteren akış diyagramı aşağıda Şekil 1'de verilmiştir.

Veri Toplama Süreci

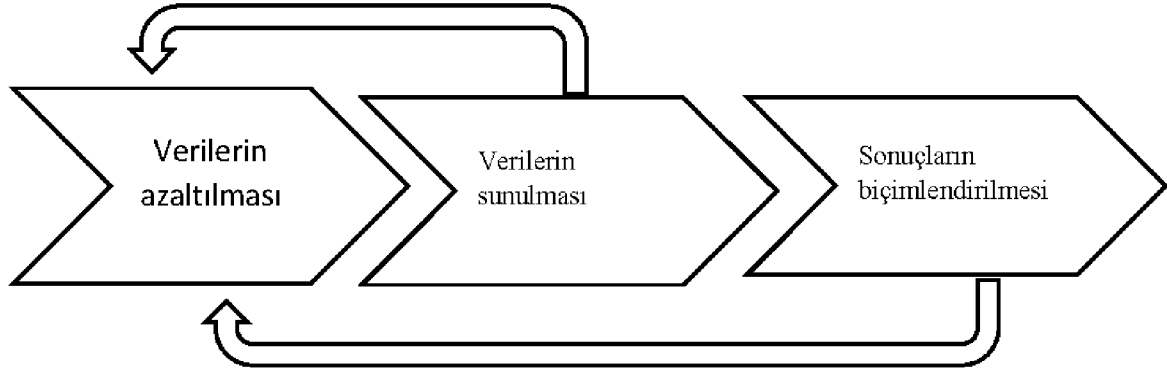
Veri toplama süreci Şekil 2'de şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 2. Veri toplama aşamaları

Veri Analizi

Araştırmada veri tabanları taranarak ulaşılan çalışmaların doküman analizi yoluyla incelenmesi amacıyla sistematik olarak bir sınıflandırmaya gidilebilmesi açısından Miles-Huberman modeli kullanıldı. Bu modelde sosyal olgular arasında ardışıklığa sahip ilişkiler kurulabilir (33). Bu modele göre yapılan analizde verilerin düzenlenmesi veya azaltılması, verilerin sergilenmesi, sonuçların tasvir edilmesi ve doğrulanması olarak tasarlanan üç temel aşamayı içermektedir (34). Bu modelin aşamaları Şekil 3'de görülmektedir.

Şekil 3. Miles-Huberman modeli

Verilerin analizinde Miles-Huberman modelinin aşamaları izlenmiştir. Bunun için öncelikli olarak taranan verilerden araştırmayla ilgili olanlar alınıp veri azaltılması yoluna gidilmiştir. Daha sonra nitel veriler analiz için kullanılabilir hale getirilerek verilerin sunulması ve sonuçların biçimlendirilmesi için belirlenen kriterlere göre verilerin analizine başlanmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezler, makaleler, kitap bölümleri, çalıştay ve kongre sonuçları birleştirilip başlıklar halinde sunulmuştur.

Çalışmaların Yayın Yıllarına, Türlerine, Eğitim- Öğretim Kademelerine ve Örneklem Türlerine Göre Dağılımları

Araştırma kapsamında ulaşılan çalışmaların yayın yıllarına, türlerine, eğitim-öğretim kademelerine ve örneklem türlerine göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve ilgili çalışmaların 2008 yılında başladığı görülmektedir. 2008 yılından sonra ilk çalışmanın 2014 yılında yapıldığı, 2016 yılında çalışmaların artış gösterdiği, 2019 yılına gelene kadar çalışmaların tekrar azalıp, 2023 yılında ise en fazla çalışmanın yapıldığını görmekteyiz. 2024 yılında teknoloji bağımlılığıyla ilgili yapılan çalışmalar Ocak ayıyla sınırlı tutulduğu için sayıca az görülmektedir.

Teknoloji bağımlılığı ve ilgili çalışmaların daha çok makale türünde olduğu, en azının doktora tezi, uzmanlık tezi ve çalıştay türünde olduğu ve yüksek lisans tezi olarak 37 çalışma, kongre türünde ise 11 çalışma olduğu görülmektedir. Ayrıca teknoloji bağımlılığı ve bununla ilgili olabilecek diğer çalışmaların en çok yükseköğretim kademesinde yapıldığını görmekteyiz. Bu çalışmaları daha sonra ortaöğretim kademesi, ortaokul kademesi ve ilkokul kademesi takip etmektedir. En az çalışmanın ise okul öncesi kademesinde yapıldığı görülmektedir. Deneysel çalışmaların eğitim kademelerine göre dağılımlarının verildiği frekans değerlerinde, çalışmanın en başında belirtilen ve değerlendirmeye alınan 161 çalışma olduğu fakat toplamda değerlendirmeye alınan 104 çalışma görülmektedir. Bunun nedeni; 161 çalışmanın 57 tanesi deneysel olmadığı için bu tablodaki frekans dağılımında dikkate alınmadı.

Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve bununla ilgili olabilecek akademik çalışmaların örnekleminin büyük kısmını üniversite öğrencilerinin oluşturduğunu, daha sonra ortaöğretim öğrencileri ve bunu da ortaokul öğrencilerinin takip ettiği görülmektedir. Ayrıca çalışmalarda ilkokul öğrencileri, anaokulu öğrencilerinin ve öğretmenlerin örneklemini oluşturduğu çalışmaların olduğu fakat üniversite öğrencileri ya da ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalara göre sayılarının az olduğu tespit edildi.

Tablo 1. Çalışmaların yıllara göre dağılımı

Yayın Yılı	f
2008	1
2014	2
2015	3
2016	16
2017	3
2018	9
2019	27
2020	22
2021	24
2022	24
2023	29
2024	1
Toplam	161
Yayın Türü	
Doktora tezi	1
Yüksek Lisans Tezi	37
Uzmanlık Tezi	1
Makale	107
Kongre	11
Kitap Bölümü	3
Çalıştay	1
Toplam	161
Çalışmanın Yapıldığı Kademe	f
Okul Öncesi	2
İlkokul	2
Ortaokul	14
Ortaöğretim	26
Yükseköğretim	56
Milli Eğitim Okullarındaki Öğretmenler	4
Toplam	104
Örneklem Türü	f
Üniversite öğrencileri	56
Ortaöğretim öğrencileri	26
Ortaokul öğrencileri	14
İlkokul öğrencileri	2
Okul öncesi öğrencileri	2
Öğretmenler	4
Toplam	104

Çalışmaların Kullanıldığı Yöntemlere Göre Dağılımı

Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve bu konuyla ilgili yapılmış diğer çalışmaların yöntemlere göre dağılımı incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla nicel yöntemler (100) kullanılarak yürütüldüğü tespit edildi. Nitel

yöntemle yürütülen çalışmaların (24) ve karma yöntemle yürütülen çalışmaların (4) ise nicel yöntemle yürütülen çalışmalara göre daha az kullanıldığı belirlendi.

Çalışmaların Veri Toplama Araçlarına ve Veri Analizlerine Göre Dağılımı

Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve bununla ilgili olabilecek diğer çalışmaların veri toplama araçlarına ve veri analizlerine göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çalışmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı

Veri Toplama Aracı	f	Alt Kategori	f
Anket/ölçek		Likert	90
Görüşme		Yarı yapılandırılmış/odak grup	9
Mülakat		Yarı yapılandırılmış	2
Envanter/test		İnternet Bağımlılığı Testi	3
Toplam			104
Nicel veri Analizi	f	Nitel Veri Analizi	f
T Testi	50	İçerik Analizi	13
ANOVA	44	Betimsel Analiz	7
Regresyon	19	Tematik Analiz	
Korelasyon	9		
Ki Kare	9		
Pearson korelasyonu	28		
Non- Parametrik Testler	58		
Yapısal Eşitlik Modeli (YEM)	4		

Tablo 2 incelendiğinde Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve bununla ilgili olabilecek diğer çalışmalarda veri toplama araçları içinde ölçek/anketin daha çok kullanıldığı ve bunlar arasında da likert tipinin daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra görüşme, mülakat ve testlerde çalışmalarda veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ulaşılan 161 çalışmanın 57 tanesi deneysel olmadığı için bu tablodaki frekans dağılımında dikkate alınmadı. Ayrıca Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve bununla ilgili olabilecek diğer çalışmaların nicel veri analizinde en çok T testi, sonra Anova kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca verilerin analizinde regresyon, korelasyon, Pearson korelasyonu, ki kare testi, YEM ve non- parametrik testlerinde kullanıldığı görülmektedir.

Nitel veri analizinde ise içerik analizi çok sık kullanılmış olup, betimsel analiz ve tematik analizinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Nicel veri analizlerin toplam sayısı 212 çıkmıştır. Bunun sebebi bazı makalelerde ve lisansüstü tezlerde non parametrik testlerden olan Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis H testi ve Sperman korelasyonlarının çok fazla kullanılması ve bir makale ya da tezde Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H testinin aynı anda kullanılması durumunda çeteleye çift işleme yapıldığı için mevcut sayının 161 değil de daha fazla çıkmasına sebep olmuştur.

Çalışmaların Yapıldığı Üniversitelere Göre Dağılımları

Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve bununla ilgili olabilecek diğer çalışmaların yapıldığı üniversitelere göre dağılımı Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde Türkiye’de teknoloji bağımlılığı ve bununla ilgili olabilecek diğer çalışmaların en çok Fırat Üniversitesinde yürütüldüğü, sonra Sakarya Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesinde yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 3. Çalışmaların yapıldığı üniversitelere göre dağılımı

Çalışmanın Yapıldığı Üniversite	f
Hacettepe Üniversitesi	1
Işık Üniversitesi	1
Gaziantep Üniversitesi	1
Azerbaycan Üniversitesi	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1
Pamukkale Üniversitesi	1
Fırat Üniversitesi	4
Balıkesir Üniversitesi	2
Bayburt Üniversitesi	1
İnönü Üniversitesi	2
Sakarya Üniversitesi	3
Aksaray Üniversitesi	2
Ankara Üniversitesi	2
Cumhuriyet Üniversitesi	2
Kırıkkale Üniversitesi	2
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2
Selçuk Üniversitesi	2
İnönü Üniversitesi	1
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1
İstanbul Medipol Üniversitesi	1
Hitit Üniversitesi	1
Kastamonu Üniversitesi	1
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	1
Çağ Üniversitesi	1
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	1
Uşak Üniversitesi	1
Karatay Üniversitesi	1
Karabük Üniversitesi	1
Süleyman Demirel Tıp Fakültesi	1
Kafkas Üniversitesi	1
Bingöl Üniversitesi	1
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	1
Muş Alpaslan Üniversitesi	1
Van 100. Yıl Üniversitesi	1
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	1
Ege Üniversitesi	1
Dokuz Eylül Üniversitesi	1
Yaşar Üniversitesi	1
İzmir Ekonomi Üniversitesi	1
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1
İstanbul Üniversitesi	1
Toplam	56

Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar sadece bu üniversitelerle sınırlı kalmayıp, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Hitit Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Çağ Üniversitesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Karatay Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, Süleyman Demirel Tıp Fakültesi, Kafkas Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Muş Alpaslan Üniversitesi, Van 100. Yıl Üniversitesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Ege Üniversitesi, 9 Eylül Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesinde de çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Toplam 161 çalışmanın 56 tanesi üniversitelerde yapılmış olup, geri kalan çalışmalar okul öncesi, ilköğretim, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de Teknoloji Bağımlılığı ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Konusu

Türkiye'de teknoloji bağımlılığı ve bu bağımlılığın içinde sayılan dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış çalışmaların konuları Tablo 4 te sunulmuştur.

Tablo 4. Çalışma konuları

Anaokul, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin teknoloji bağımlılığını çeşitli değişkenlerin nasıl etkilediği,
Teknoloji bağımlılığının yordayıcılarının incelenmesi
Teknoloji bağımlılığının aile içi iletişimle ilişkisi,
Y ve Z kuşağının teknoloji kullanımını ve bu bağlamdaki bağımlılık düzeyleri,
İnternet kullanım sorununa neden olan psikososyal değişkenler,
Akıllı telefon bağımlılığının çeşitli değişkenlerin nasıl etkilediği,
Teknoloji bağımlılığı ve internet bağımlılığı konularında Türkiye'de yapılmış lisansüstü tezlerin içerik analizi,
İnternet bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı ya da diğer bağımlılıkları etkileyen değişkenleri ele alan ölçeklerin geliştirilmesi,
Spor lisesi ya da spor bilimleri alanında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin teknoloji bağımlılıklarını etkileyen faktörlerin incelenmesi,
Öğrencilerin teknoloji kullanımı ve bağımlılıklarına ilişkin öğretmen ve veli görüşlerinin incelenmesi,
Hemşirelik öğrencilerinde teknoloji bağımlılığını etkileyen çeşitli değişkenlerin incelenmesi,
Üniversitelerde çeşitli bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılıklarını etkileyen faktörler,
Çeşitli yaş gurubundaki öğrencilerin ebeveynlerinin teknoloji bağımlılık düzeylerinin incelenmesi,
Covid- 19 döneminde öğrencilerin teknoloji kullanım durumları ve buna etki eden faktörlerin incelenmesi,
Ortaöğretim kurumlarında görev yapan psikolojik danışmanların görev yaptıkları okullarda öğrenim gören öğrencilerin teknoloji bağımlılığı risklerine ilişkin görüşlerinin alınması,
Gençlerde, anne babalarda ve diğer akran gruplarında teknoloji bağımlılığı riskleri ve bunların önlenmesi için yapılabilecek çalışmalar, teknoloji bağımlılığının bireyleri nasıl etkilediğinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi,
Teknoloji bağımlılığının önlenmesi için geliştirilen psikoeğitim programının çeşitli yaş gurubundaki öğrencilerin teknoloji bağımlılığı üzerindeki etkisinin incelenmesi,
Ergenlerin teknoloji bağımlılıklarının sosyo ekonomik açıdan incelenmesi,
Boşanmış ve evli bireylerin depresyon ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi

Türkiye'de teknoloji bağımlılığı ve bu bağımlılıkla ilgili olabilecek çalışmalar konularına göre incelendiğinde hemen hemen her konuda araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Özellikle teknoloji bağımlılığının yordayıcıları ve bu bağımlılığa etki eden değişkenlerin incelenmesi literatürde fazla çalışılan konulardandır.

Tartışma

Bu çalışmada eğitim alanında teknoloji bağımlılığı ve bu bağımlılık türüyle ilgili olan dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve internet bağımlılığı kapsamında ulaşılan akademik çalışmalar incelendi. Bağımlılıkla ilgili literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Çünkü bağımlılık konusu dijital çağda tüm dünya için önemli bir sorun haline gelmiş olup, bununla beraber teknoloji bağımlılığı, internet bağımlılığı gibi kavramlarla karşımıza büyüyük çıkmiştir. Genel anlamıyla bağımlılıklar insanlığın büyük bir sorunudur ve bilim adamlarının da ilgisini çekmektedir (35). Her ne kadar Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı-5 (DSM-5), internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı bozukluk olarak sınıflandırılmayıp, dijital oyun bağımlılığını "internette oyun oynama bozuklukları" olarak sınıflandırılrsa da (36), teknoloji bir bağımlılık olabilir mi?" sorusu literatürde sıklıkla tartışılmaktadır. Ayrıca internet bağımlılığı kavramı da ilk defa DSM-5'te yer almıştır. Teknoloji bağımlılığı konusu literatürde sıklıkla tartışılan ve araştırılan bir konu olduğu için internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve dijital oyun bağımlılığıyla ilgili yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Özellikle günümüzde çocukların dijital ortamda hayata gözlerini açmaları sonucu çoğunlukla olumsuzlukla sonuçlanabilecek bağımlılık çeşitleri gündeme gelmektedir. Öğrencilerin çeşitli ortamlara ya da dijital aletlere bağlı olmaları ve bu bağımlılığının onların bütün yaşamlarını olumsuz yönde etkilemesi öğretmenler ve ebeveynler açısından istenmeyen bir durumdur. Bu sebeple Türkiye'de teknoloji bağımlılığı ve bunun beraberinde getirdiği diğer bağımlılıkların hangi düzeyde ne kadar incelendiğinin ortaya çıkarılması amacıyla bu alanda yapılan akademik araştırmaların analizi yapıldı. Teknoloji bağımlılığıyla ilgili yapılmış çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında en çok çalışmanın 2023 yılında yapıldığını ve yüksek lisans tezi kapsamında yürütüldüğü görüldü. YÖK Tez, ULAKBİM, Google Akademik ve Sobiad veri tabanlarında 2000-2024 yılları arasında yapılan çalışmalar kapsamında incelenmesine rağmen Türkiye'de teknoloji bağımlılığıyla ilgili ilk çalışmanın 2008 yılında yapıldığını görmekteyiz. Bunun sebebi ülkemizde internet ya da akıllı telefon kullanımının henüz yaygınlaşmamış olması olabileceği gibi öğrencilerin internetle tanışıp bilgisayar ortamında zaman geçirebileceği uzaktan eğitim modülünün olmamasıdır. Daha sonraki takip eden yıllarda bu konuyla ilgili olabilecek çok az çalışmanın olduğunu ve 2016 yılında ise bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların sayısında büyük bir artış olduğunu, bu çalışmaların büyük çoğunluğu yayın türü olarak yüksek lisans tezi ve araştırma makalesi şeklinde yürütüldüğü görülmektedir. Boyacı, internet bağımlılığıyla ilgili çalışmaların içerik analizini yaptığı çalışmasında da internet bağımlılığıyla ilgili en çok çalışmanın 2016 yılında yüksek lisans tezleri ve araştırma makalesi olarak yürütüldüğünü tespit etmiştir (19).

Teknoloji bağımlılığı ile ilgili olarak Türkiye'de yapılmış akademik çalışmaları eğitim kademelerine göre analiz edildiğinde en fazla çalışmanın yükseköğretim düzeyinde yapıldığını, bunu da ortaöğretim kademesinin takip ettiği görüldü. Çocuk, ergen ve gençlerde dijital oyun bağımlılığını araştıran lisansüstü tezlerin analizini yaptığı çalışmasında (27), eğitim kademesi olarak en fazla çalışmanın lisede, daha sonra ise yükseköğretim düzeyinde yapıldığını tespit etmiştir. Bağımlılıkla ilgili yapılan akademik çalışmaların birçoğunda internet bağımlılığının kişilerin yalnızlıklarının artmasına ve sosyal ilişkilerin azalmasına sebebiyet verdiği görülmüştür. Bu sebeplerden dolayı yapılan akademik çalışmalarda ilkökul ya da okul öncesi kademelerde daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Çünkü okul öncesi ve ilkökul seviyesinde teknoloji ile tanışma yaşları düşmektedir. Ayrıca farklı yıllarda yapılan çalışmaların içerik analizinde çalışılan örneklem grubunun büyüklüğünün farklılık gösterme sebebi çalışmayı yapan araştırmacıların seçtikleri katılımcılarla ilgili bir durum olabilir. Teknoloji bağımlılığıyla ilgili yapılan çalışmalarda yöntem olarak en fazla nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, bununda beraberinde veri analizi olarak nicel veri analizinin daha fazla kullanıldığı görüldü. Nitel veri analizi ve nitel veri yöntemlerinin daha az kullanılma sebebi teknoloji bağımlılığıyla ilgili nitel araştırmaların nicel araştırmalara göre daha az yapılmış olması ve katılımcı görüşlerine çok fazla yer verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuda nitel araştırma yöntemleriyle birlikte nitel veri analizinin yapıldığı çalışmalarda içerik analizinin çok fazla yapıldığı görüldü. Kurtoğlu ve ark. (2024), internet bağımlılığıyla ilgili lisansüstü tezlerin içerik analizini yaptığı çalışmasında tezlerde kullanılan nitel veri analiz yöntemlerinin %66,7'sinin içerik analizi olduğunu tespit etmiştir (28).

Teknoloji bağımlılığıyla ilgili yürütülen çalışmalar daha çok nicel araştırma yöntemleri esas alınarak yapıldığı için bu durum veri toplama aracı olarak da anket/ölçek türünün mülakat türüne göre daha fazla kullanıldığı tespit edildi. Bu konularda nitel yöntemlerle yapılacak çalışmalara ağırlık verilmesi konunun derinlemesine görüşülüp detayların ortaya çıkmasını sağlayacağından önemlidir. Ayrıca katılımcıların ebeveynlerden veya öğretmenlerden oluştuğu çalışmaların artırılmasında da fayda vardır. Çünkü 0-6 yaş grubu ile 6-12 yaş grubu ev içinde aileleriyle muhatap iken okulda öğretmeni ile iletişime geçmektedir. Çocukların bu bağımlılıklarla ilgili durumlarının ilk gözlem yeri ev, ikinci gözlem yerinin okul olması sebebiyle veliler ve öğretmenler araştırma süreçlerine dahil edilmelidir. Adana ve arkadaşları, Türkiye’de gençlerde internet bağımlılığı ve sosyal destek üzerine yaptığı araştırmasında yola çıkılarak internet bağımlılığında aile desteğinin önemli olduğunu, kişilerin ailelerinin desteği arttıkça internet bağımlılığının azaldığını fakat aile desteği azaldıkça internet bağımlılığının arttığını tespit etmiştir (24). Bundan dolayı çalışmalara ailelerin ve öğretmenlerin dahil edilmesi önem arz etmektedir.

Teknoloji bağımlılığı kapsamında yapılan çalışmalar üniversite düzeyinde analiz edildiğinde en fazla çalışmanın Fırat Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesinde yapıldığını görmekteyiz. Teknoloji bağımlılığı ve bu bağlamda ele alınan diğer bağımlılıkların konusunu okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin teknoloji bağımlılığını çeşitli değişkenlerin nasıl etkilediği, teknoloji bağımlılığının yordayıcılarının incelenmesi, diğer bağımlılıkların (akıllı telefon, sosyal medya, internet ve dijital oyun bağımlılıklarının) teknoloji bağımlılığıyla olan ilişkisi ve diğer değişkenler açısından incelenmesi ya da ebeveynlerin teknoloji bağımlılık düzeylerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Literatürden de anlaşılabileceği üzere bu konu ve ilişkili olabilecek başka değişkenler çeşitli yönlerden incelendi. Çalışmaların hemen hemen hepsinde teknoloji bağımlılığının küresel çapta bir sorun olduğunu ve bu konuyla ilgili yapılacak farklı çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Teknoloji bağımlılığıyla ilgili ortaokul ve ortaöğretim düzeyinde çalışmaların Türkiye’nin çeşitli illerindeki veya ilçelerindeki okullarda yoğun bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Türkiye’nin bütün illerini kapsayacak şekilde çalışmaların farklı öğretim kademelerinde de yürütülmesi gerekmektedir. Böylece daha çok örnekleme ulaşılmış ve derinlemesine araştırma imkânı ile literatüre katkı sağlanmış olacaktır.

Bu çalışmanın bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Araştırmada Türkçe yapılmış çalışmalar dikkate alındığı için Google Akademik, SOBIAD, ULAKBİM ve YÖK tez veri tabanında yer alan 2000-2024 tarihleri arasında, Türkçe dilinde yazılmış ve eğitim-öğretim konulu 161 çalışma ile sınırlıdır. 2024 yılının çalışmaları ise Ocak ayındaki çalışmalarla sınırlıdır. Bu çalışmayla ilgili bir diğer sınırlılık ise Türkiye’deki akademik çalışmalar incelenmiş olup yurt dışındaki akademik çalışmalarla karşılaştırılmamış olmasıdır.

Sonuç olarak, teknoloji bağımlılığıyla ilgili çalışmaların büyük çoğunluğu istatistiksel olarak karşılaştırmalı yapılmış olması sebebiyle, konunun derinlemesine araştırılması için nitel yöntemle yapılacak olan çalışmalara ağırlık verilmesi ayrıca önerilerin ya da müdahale yöntemlerinin paydaşlarla paylaşılması önem arz etmektedir. Çalışmaların ihtiyaç doğrultusunda yapılıp, dijital çağın içine doğup büyüyen çocukları teknoloji bağımlılığının olumsuz sonuçlarından kurtarabilmemiz açısından ebeveynlerle ve öğretmenlerle birlikte çalışmaların yürütülmesi esastır. Ayrıca teknoloji bağımlılığıyla ilgili yapılmış tezlerin daha çok yüksek lisans düzeyinde kaldığı, doktora düzeyinde çok az sayıda çalışma olduğu düşünüldüğünde bu konuyla ilgili doktora tezlerinin de sayısının artırılması gerekmektedir. Teknoloji bağımlılığı birçok disiplinde değişik faktörler açısından ele alınıp incelendiği için tıpta uzmanlık tezlerinde de daha çok çalışma yapılabilir.

Kaynaklar

1. Dinç M. Teknoloji bağımlılığı ve gençlik. Gençlik Araştırmaları Dergisi 2015; 3(3): 31-65.
2. Stavropoulos V, Alexsandraki K, Stefanidi FM. Recognizing internet addiction: prevalence and relationship to academic achievement in adolescents enrolled in urban and rural Greek high schools. J Adolesc 2013; (36): 565-576.
3. Beard KW. Internet addiction: A review of current assessment techniques and potential assessment questions. Cyberpsychol Behav 2005; 8(1): 7-14.

4. Kayri M, Günüş S. İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 2009; 42(1): 157-175.
5. Bülbul H, Tunç T, Aydi F. Üniversite öğrencilerinde oyun bağımlılığı: kişisel özellikler ve başarı ile ilişkisi. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2018; 11(3): 97-111.
6. Sally LPM. Prediction of Internet Addiction for Undergraduates in Hong Kong, Masters Thesis. Hong Kong: Hong Kong Baptist University, 2006.
7. Reed P, Reay E. Relationship between levels of problematic internet usage and motivation to study in university students. High Educ (Dordr) 2015; 70(4): 711-723.
8. Arslan H, Kuyulu İ, Yıldız Ö, Beltekin E. Lise öğrencilerinde spor yapmanın teknoloji bağımlılığı, okula bağlılık ve akademik erteleme üzerindeki rolü. The Online Journal of Recreation and Sports 2023; 12(3): 408-416.
9. Çağın M. Spor bilimleri öğrencilerinde fiziksel aktivite düzeyi, uyku kalitesi ve teknoloji bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, 2021.
10. Şimşek C, Halıcı C, Ayaz Dursun B, Gür O. Lise öğrencilerinin teknoloji bağımlılık durumlarının incelenmesi. Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi 2023; 5(1): 80-95.
11. Başar M. Üniversite öğrencilerinin teknoloji bağımlılık, sanal zorba ve sanal mağdur olma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı, 2019.
12. Üstün A, Akın E. Özel öğretim kurumlarındaki öğretmen görüşlerine göre lise öğrencilerindeki teknoloji bağımlılığı. International Academic Social Resources Journal 2022; 7(3): 1374-1379.
13. Ardiç T, Selvi Ö. Teknoloji bağımlılığı ve aile içi iletişim ilişkisi üzerine teorik ve uygulamalı bir çalışma. Middle Black Sea Journal of Communication Studies 2022; 7(2): 241-254.
14. Ulaş MM, Yılmaz M. Teknoloji bağımlılığının ortaokul öğrencileri üzerindeki etkilerine yönelik branş öğretmenlerinin görüşleri. International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences 2022; 8(54): 870-876.
15. Akay B, Ayhan R, Orhan R, Oçalan M. Üniversite öğrencilerinin serbest zaman yönetimi ile teknoloji bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. International Journal of Cultural and Social Studies 2022; 9(1): 71-84.
16. Navarro-Martinez O, Peña-Acuña B. Technology usage and academic performance in the Pisa 2018 report. Journal of New Approaches in Educational Research 2022; 11(1): 130-145.
17. Corbin J, Strauss A. Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. Thousand Oaks, CA: Sage, 2008.
18. Babacan ME. Türkiye'de yapılmış medya ve iletişim çalışmaları doktora tezlerinde teknoloji ve insan ilişkisi üzerine bir değerlendirme. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 2022; 20(39): 125-156.
19. Boyacı M. Türkiye'de internet bağımlılığı araştırmaları: bir içerik analizi çalışması. Addicta: the Turkish Journal on Addictions 2019; 6(3): 777-795.
20. Duman ÖD. İnternet bağımlılığı çerçevesinden kumar ve oyun bileşenleri üzerine bir yazın taraması. İletişim ve Diplomasi 2021; 5: 123-139.
21. Erzincanlı Y, Taş HG. Teknoloji bağımlılığı- bilinçli farkındalık ilişkisi üzerine bibliyometrik bir analiz. İnsan Hakları Eğitim ve Kültür Araştırmaları Dergisi 2023; 1(2): 69-82.
22. Kaçmaz C, Çumurcu HB. Türkiye'de internet bağımlılığıyla ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Anatolian Journal of Health Research 2020; 1(1): 7-13.
23. Kılıç M. Çocuklarda internet bağımlılığı: hemşirelik alanında yapılan ve YÖK Tez'de yayınlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi. Muş Alpaslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2022; 2(2): 34-41.
24. Adana F, Yeşilfidan D, Sevimoğlu MY. Türkiye'de gençlerde internet bağımlılığı ve sosyal destek düzeyi üzerine yapılmış çalışmalara ilişkin bir gözden geçirme. Uluslararası Eğitimde Güncel Sorunlar ve Teknoloji Bağımlılığı Kongresi 2016; 103-109.
25. Akyüz A, Kürtüncü M. Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık/siber mağduriyet davranışları ve internet saldırganlık düzeyleri -Zonguldak örneği. Uluslararası Eğitimde Güncel Sorunlar ve Teknoloji Bağımlılığı Kongresi 2016; 88-97.
26. Sevimoğlu M Y, Adana F, Yeşilfidan D. Türkiye'de üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ile ilişkili değişkenler: gözden geçirme. Uluslararası Eğitimde Güncel Sorunlar ve Teknoloji Bağımlılığı Kongresi 2016; 135-141.
27. Nergiz H, Nergiz SF. Çocuk, ergen veya gençlerde dijital oyun bağımlılığını araştıran ulusal lisansüstü tezlerin incelenmesi. Gençlik Araştırmaları Dergisi 2021; 9(23): 53-70.
28. Kurtuluş E, Pekşen Süslü D. Türkiye'de internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi. Bağımlılık Dergisi 2024; 25(1): 10-22.
29. Bowen GA. Document analysis as a qualitative research method. Qual Res J 2009; 9(2): 27-40.

30. Kılıç Çakmak E, Özüdoğru G, Bozkurt ŞB et al. 2014 yılında eğitim teknolojileri alanındaki yayımlanan makalelerin incelenmesi. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama 2016; 6(1): 80-108.
31. Şahin Ö, Başgül M. PISA üzerine yapılan lisansüstü tezlerin doküman analizi ile incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 2020; 11(1): 50-66.
32. Can C, Akgün F. Çoklu ortamla öğretim konulu araştırmalara yönelik doküman analizi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2023; 23(3): 1137-1159.
33. Miles MB, Huberman AM. Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.
34. Creswell JW. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Thousand Oaks, CA: Sage, 2003.
35. Ružic-Baf M, Strnak H, Debeljuh A. Online video games and young people. International Journal of Research in Education and Science 2016; 2(1): 94-103.
36. Razak Özdiñler A, Azim Rezeai D, Şeker Abanoz E et al. Okul çağındaki çocuklarda teknoloji bağımlılığının postür ve vücut farkındalığı üzerine etkisi. Bağımlılık Dergisi 2019; 20(4): 185-196.

Yazar Katkıları: Tüm yazarlar ICMJE'in bir yazarda bulunmasını önerdiği tüm ölçütleri karşılamışlardır
Etik Onay: Bu çalışma için ilgili Etik Kuruldan etik onay alınmıştır.
Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.
Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.
Author Contributions: All authors met criteria recommended by ICMJE for being an author
Ethical Approval: Ethical approval was obtained for this study from relevant Ethics Committee.
Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The authors have declared that there is no conflict of interest.
Financial Disclosure: Authors declared no financial support